رویش روان شناسی، سال۱۱، شماره۶، شماره پیاپی ۷۵، شهریور ۱۴۰۱
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),11(6), 2022

پیامدهای بیماری کووید ۱۹ بر افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده آنها: یک مطالعه مروری نظام‌مند

Consequences of Covid 19 Disease On People With Intellectual Disabilities and Their Families: A Systematic Review

مرضیه غلامی
دکتری روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
مجتبی محمدی جلالی فراهانی
استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.
سعید عباسی (نویسنده مسئول)
دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی و آموزش کودکان با نیاز-های خاص، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
نیما حقیقی پشتیری
دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی و آموزش کودکان با نیاز-های خاص، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

Marziyeh Gholami
Ph.D in Psychology and Exceptional Children Education, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
Mojtaba Mohammadi Jalali Farahani
Assistant professor, Educational Department, Farhangian University, Tehran, Iran.
Saeid Abbasi*
Ph.D student, Department of Psychology and Education of Children with Special Needs, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran. saeid.abbasi66@yahoo.com
Nima Haghighi Poshtiri
Ph.D student, Department of Psychology and Education of Children with Special Needs, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

چکیده

کووید ۱۹ تأثیرهای عمیقی بر جمعیت در سراسر جهان داشته است و در سراسر جهان، سلامت روان‌شناختی و جسمانی افراد را به خطر انداخته است. افراد با کم‌توانی ذهنی یک گروه آسیب‌پذیر به ویژه در برابر تهدیدهای ناشی از بیماری کووید ۱۹ هستند. هدف پژوهش حاضر مروری بر پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه پیامدهای بیماری کووید ۱۹ بر افراد با کم‌توانی ذهنی بوده است. روش بررسی داده‌ها در پژوهش حاضر به صورت یک مطالعه مروری نظام‌مند بود است. روش‌شناسی آن نیز مبتنی بر گردآوری، طبقه‌بندی و خلاصه کردن یافته‌های مقالات علمی مرتبط با بیماری کووید ۱۹، افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده آنها در بین سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۱۹ میلادی برگرفته از پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و انگلیسی، ساینس دایرکت، اریک، ابسکو، گوگل اسکولار اسکوپوس، پاب‌مد، اس.آی.دی، مگیران و نورمگز بود. و کلید واژه‌های کرونا، افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده آنها جست و جو شده است. در جست-وجوی اولیه ۷۰ مقاله انتخاب شدند و در ادامه ۳۱ مقاله که مرتبط با پیامد بیماری کووید ۱۹ در افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده‌های آنها بود، انتخاب شدند. از بین آنها ۶ مقاله به دلیل عدم دسترسی به متن کامل مقاله ، ۵ مقاله به علت تکراری بودن در چند پایگاه اطلاعاتی حذف گردید و نهایتاً ۲۰ مقاله انتخاب گردید. نتایج نشان داد به دلیل آسیب پذیری افراد با کم‌توانی ذهنی در برابر عفونتِ بیماری کووید ۱۹ و عواقب اجتماعی، آموزشی روانشناختی و سلامتی آن ضروری است، متخصصان و دست‌اندرکاران ضمن شناخت پیامدهای بیماری کووید ۱۹ بر افراد کم‌توان ذهنی زمینه را برای پیشگیری، آموزش، مداخله و درمان این افراد و خانواده‌های آن‌ها فراهم آورند.

واژه‌های کلیدی: *پیامدهای بیماری کووید۱۹، افراد کم‌توان ذهنی خانواده، مطالعه مروری نظام‌مند*

Abstract

Covid 19 has had a profound impact on the population around the world, and throughout the world, it has endangered the psychological and physical health of people. People with intellectual disabilities are a vulnerable group, especially against the threats caused by Covid 19. The purpose of the present study was to review research on the consequences of Covid 19 on people with intellectual disabilities. The method of investigating the data in the present study was a systematic review. Its methodology is also based on the collection, classification, and summarizing of the findings of scientific articles related Covid 19, people with intellectual disabilities, and their families between 2019 – 2022 from Persian And English Information Databases: Science Direct, Eric ،Ebsco, Google Scholar ،Scopus ، Science Direct, Pubmed, SID, Magiran and Noormags, and the keywords of Corona, people with intellectual disability and their families have been sought. In the initial searches, 70 articles were selected, and the following 31articles related to the consequence of Covid ۱۹ in people with intellectual disabilities and their families were selected. Among them, 6 articles were eliminated due to a Lack of access to the full text of the article, 5 articles were eliminated due to the repetition of the subject on several databases, and finally, 20 articles were selected. The results showed that due to the vulnerability of people with intellectual disabilities against the infection of Covid ۱۹ and its social, educational, psychological, and health consequences, specialists and hand-in-laws recognize the consequences of Covid ۱۹ on people with intellectual disabilities. provide the basis for the training, education, intervention, and treatment of these people and their families.

Keywords: *Consequences of Covid 19 disease, people with intellectual disability, family, systematic review stud*

نوع مقاله : مروری سیستماتیک **دریافت : فروردین ۱۴۰۱** **پذیرش: مرداد ۱۴۰۱** **ویرایش نهایی: شهریور ۱۴۰۱**

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

مقدمه

جهانی که امروز در آن زندگی می‌کنیم به شدت تحت تاثیر ویروس جدیدی به نام کرونا قرار گرفته است که نخستین مورد آن اواخر دسامبر ۲۰۱۹ در استان ووهان چین گزارش شد و خیلی سریع یک بیماری همه‌گیر جهانی شد(همتی‌علمدارلو و همکاران، ۱۴۰۱). ویروس کرونا[1]ویروسی است که باعث ایجاد عفونت‌های تنفسی می‌شود و می‌تواند به صورت خفیف مانند سرماخوردگی تا شدید مانند مرس[2] و سارس[3] بروز نماید. به دلیل خصوصیت بیماری‌زایی این ویروس، سرعت انتشار و همچنین درصد مرگ و میر ناشی از آن ممکن است وضعیت بهداشت سلامت روان افراد در سطوح مختلف جامعه از جمله بیماران، کارکنان مراقبت‌های بهداشتی، خانواده‌ها، کودکان و حتی پرسنل مشاغل مختلف به نوعی در معرض مخاطره قرار گیرد (شهیاد و محمدی، ۱۴۰۰). تاثیر این ویروس در افراد مختلف متفاوت است و برخی افراد در برابر آن آسیب‌پذیری بیشتری دارند(تورک[4] و همکاران، ۲۰۲۰). یکی از گروه‌هایی که به ویژه در معرض این وضعیت قرار دارند، افراد با کم‌توانی ذهنی هستند (ناواس[5] و همکاران، ۲۰۲۱) کم‌توانی ذهنی وضعیتی است که با اختلال قابل توجهی در عملکرد ذهنی و رفتار سازشی[6] و شروع قبل از ۱۸ سالگی مشخص می‌شود. کم‌توانی ذهنی تقریباً ۱–۲٪ از جمعیت عمومی را تحت تأثیر قرار می‌دهد(رائوف[7] و همکاران، ۲۰۲۱).

افراد با کم‌توانی ذهنی یک جمعیت آسیب‌پذیر هستند (تورک[8] و همکاران، ۲۰۲۰). این افراد ۵ برابر بیشتر از سایر افراد در معرض خطر ابتلا به ویروس کرونا هستند، زیرا کم توانی ذهنی اغلب با مشکلات رفتاری، مشکلات حرکتی، آسیب‌های سلامت، بیماری‌های قلبی-عروقی(همتی‌علمدارلو و همکاران، ۱۴۰۱)، صرع[9]، اختلال‌های روانپزشکی[10]، اختلال‌های خواب (جستی[11] و همکاران، ۲۰۲۰) امید به زندگی کوتاه‌تر، عفونت‌های تنفسی (بونو[12] و همکاران، ۲۰۲۱) و مشکلات حسی همراه است که تحمل زدن ماسک را برای مدت طولانی برای آن‌ها دشوار می‌کند (گلیسون[13] و همکاران، ۲۰۲۱). محدودیت‌های مرتبط با بیماری کووید ۱۹ مانند قرنطینه و فاصله‌گذاری اجتماعی منجر به کاهش دسترسی به خدمات و حمایت از طرف متخصصان و همچنین حمایت اجتماعی از طرف خانواده و دوستان می‌شود (بایلی[14] و همکاران، ۲۰۲۱). در اثر بیماری کووید ۱۹ بیشتر برنامه‌های روزانه[15]و سایر خدمات اجتماعی برای افراد با کم‌توانی ذهنی، که توسط مراکز رفاهی جامعه ارائه می‌شد، تعطیل شدند (کیم[16] و همکاران، ۲۰۲۱) همچنین اکثر افراد با کم‌توانی ذهنی نه تنها خدمات آموزش ویژه، بلکه حمایت و مداخله‌های رفتاری مانند گفتاردرمانی، کاردرمانی و حمایت رفتاری را که هم در داخل مدرسه و هم خارج از مدرسه دریافت می‌کردند، از دست داده‌اند. این همه‌گیری نحوه عملکرد افراد در مدرسه را نیز تغییر داده است. زیرا آموزش به صورت آموزش از راه دور تبدیل شده است (ترومنس [17]و همکاران، ۲۰۲۰). تغییر روش آموزش و فاصله اجتماعی به دلیل سطح عملکرد متفاوت این افراد یک چالش بزرگ برای همه افراد از جمله کودکان با کم‌توانی ذهنی که در درک چنین تغییراتی دشواری‌هایی دارند، است. این افراد در استدلال و مفاهیم انتزاعی، تجزیه و تحلیل و تعمیم‌ها محدودیت‌هایی دارند (باچنات و وجسیچوسکا[18]، ۲۰۲۰). در شرایط شیوع بیماری کووید ۱۹ تنهایی، سردرگمی، ترس و عدم درک شرایط می‌تواند استرس افراد با کم‌توانی ذهنی را افزایش دهد و باعث ایجاد مشکلات

1. Coronaviruses
2. MERS
3. SARS
4. Turk
5. Navas
6. intellectual and adaptive functioning
7. Rauf
8. Turk
9. epilepsy
10. psychiatric disorders
11. Jeste
12. Buono
13. Gleason
14. Bailey
15. day programmes
16. Kim
17. Tromans, S
18. Buchnat & Wojciechowska

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

عاطفی یا روانی، آسیب رساندن به خود و رفتار پرخاشگرانه در این افراد شود (اسچفر[1] و همکاران، ۲۰۲۱). همچنین در این شرایط رسانه‌های جمعی پیام‌های غیرقابل درک برای کودکان و نوجوانان را تکرار می‌کنند، که باعث ایجاد اضطراب در خانواده‌های آنها می‌شود. ساعات زیاد در خانه ماندن با یک کودک کم‌توان، مراقبت طولانی مدت بدون امکان تماس با متخصصان و معلمان محیط متشنجی را در بین اعضای خانواده ایجاد می‌کند که وضعیت روحی و جسمی والدین را تضعیف می‌کند و می‌تواند منجر به درگیری بیشتر بین اعضای خانواده شود (باچنات و جسیچوسکا، ۲۰۲۰).

علاوه بر این مشکلات، همه‌گیری بیماری کووید ۱۹ممکن است منجر به افزایش استرس مالی خانواده‌ها از طریق کاهش درآمد یا از دست دادن شغل، حوادث منفی زندگی مانند بیمار شدن بستگان و سوگوار شدن شود که چنین رویدادهای زندگی به طور کلی با افزایش مشکلات سلامت روان این افراد همراه است. به طور کلی پیامدهای از دست دادن حمایت‌های آموزشی، اجتماعی، شغلی و پزشکی، به طور قابل ملاحظه‌ای به بار مراقبتی آنها و خانواده هایشان می‌افزاید و همچنین سلامت آنها را به خطر می‌اندازد (جستی و همکاران، ۲۰۲۰). از آنجایی که مشکلات سلامت روان در کودکان می تواند علاوه بر اینکه برای افراد مشکلاتی ایجاد کند این امر می تواند خانواده و جامعه را نیز دچار مشکل کند. بنابراین شناخت پیامدهای بیماری کووید ۱۹ می‌تواند زمینه را برای پیشیگری، آموزش، مداخله و درمان این کودکان و خانواده‌های آن‌ها فراهم آورد. همچنین مرور یافته‌های علمی در حوزه پیامدهای بیماری کووید ۱۹ بر افراد با کم‌توانی ذهنی و خانوادهای آنها با توجه به همه‌گیری بالای این بیماری ضرورتی دو چندان دارد و از آنجا که با بررسی‌های به عمل آمده مشخص شد تاکنون پژوهشی به صورت اختصاصی در ایران به بررسی مشکلات این افراد و خانواده ها ی آن‌ها در دوران همه‌گیری بیماری کویید ۱۹ پرداخته نشده است، پژوهش در این زمینه ضروری به نظر می رسد. بنابراین در این پژوهش یافته‌های علمی درباره پیامدهای بیماری کووید ۱۹ بر افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده آنها به صورت نظام‌مند بررسی شده است.

روش

روش پژوهش حاضر از نوع مروری نظام‌مند بود. با استفاده از این روش به مرور نظامند پژوهش‌های علمی انجام شده در زمینه پیامدهای بیماری کووید ۱۹ در افراد با کم‌توانی ذهنی پرداخته شده است. به منظور انجام مطالعه مرور نظام‌مند، یافته‌های پژوهشی منتشر بین سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۱۹ برگرفته از پایگاه‌های اطلاعاتی انگلیسی و فارسیِ ساینس دایرکت، اریک، ابسکو، گوگل اسکولار، اسکوپوس، پاب-مد،[2]، اس.آی.دیپایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی[3]، مگیران و نورمگز مورد بررسی قرار گرفتند. نحوه جستجو به این شکل بود که کلید واژه‌های کرونا، افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده آنها به زبان انگلیسی و فارسی مورد جستجو قرار گرفت، در جست‌وجوی اولیه ۷۰ مقاله انتخاب شدند و در ادامه ۳۱ مقاله که مرتبط با بیماری کووید ۱۹ در افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده‌های آنها بود، انتخاب شدند. از بین آنها۶ مقاله به دلیل عدم دسترسی به به متن کامل آنها ۵ مقاله به علت تکراری بودن در چند پایگاه اطلاعاتی حذف گردید و نهایتاً ۲۰ مقاله انتخاب گردید. برای مطالعه مروری حاضر مقالاتی وارد پژوهش شدند که کلیدواژه‌های مورد جستجو را شامل می‌شدند، به صورت مستقم به پیامد بیماری کووید ۱۹ و افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده‌های آنها پرداخته بودند و مقاله‌هایی بودند که از سال ۲۰۲۲ -۲۰۱۹ میلادی به زبان انگلیسی و فارسی در نشریات معتبر منتشر شده بودند. مقالاتی که امکان دسترسی به متن کامل آنها فراهم نبود و با موضوع تناسب نداشتند از پژوهش خارج شدند. جهت تعیین تناسب مقاله‌ها با موضوع پژوهش ، ابتدا عنوان و سپس چکیده مقالات مورد بررسی قرار گرفتند و پس از تایید مقاله از لحاظ موضوعی، سال انجام موضوع، جهت بررسی بیشتر تمام متن مقاله‌ها توسط یکی از پژوهشگران مطالعه شد. در شکل ۱ روند بررسی و انتخاب مقالات پژوهش بر اساس معیارهای ورود و خروج ارایه شده است.

1. Scheffers
2. Eric، Ebsco ، Google Scholar، Scopus، Science Direct & Pubmed
3. SID

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

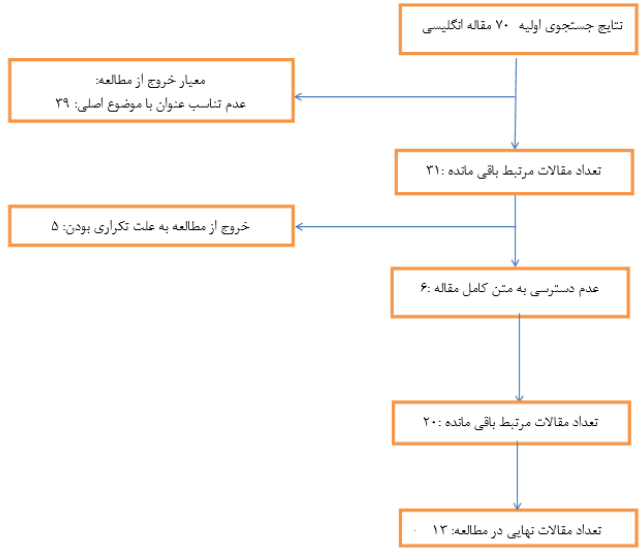

شکل شماره ۱: فلوچارت انتخاب مقالات بر اساس معیارهای ورود و خروج مطالعه

یافته ها

یافته پژوهش‌هایی که ملاک‌های ورود را داشتند به دقت مورد بررسی قرار گرفتند. خلاصه مطالب مقاله‌ها (نویسنده، سال پژوهش، موضوع و نتیجه‌گیری) در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. خلاصه مقاله‌های بررسی شده در حوزه پیامدهای بیماری کووید ۱۹ در افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده آنها

نویسنده	سال	موضوع	نتیجه‌گیری
مونیر و همکاران	۲۰۲۱	تجارب خانواده‌های دارای کودک با کم توان ذهنی و ناتوانی رشدی در طول قرنطیه بیماری کووید ۱۹	نتایج این پژوهش نشان داد که والدین کودکان با کم‌توانی ذهنی و ناتوانی رشدی با چالش‌های مختلفی از جمله محدودیت‌های مالی، قرنطینه اجتماعی، وخامت شرایط بهداشتی فرزندان، کاهش یا عدم ارائه خدمات بهداشتی، تعطیلی مؤسسات آموزشی، تأثیرات رفتاری منفی و رشد ذهنی کند مواجه هستند.
بونو و همکاران	۲۰۲۱	مدیریت بالینی افراد با کم‌توانی ذهنی: شیوع بیماری همه گیر کووید-۱۹ در یک مرکز بالینی و تحقیقاتی	نتایج این پژوهش نشان داد آسیب‌پذیری افراد با کم‌توانی ذهنی نسبت به جمعیت عمومی در طول همه‌گیری کووید ۱۹ بیشتر است. مدیریت مشکلات روزانه این بیماران در شرایط اورژانسی که به دلیل شیوع کووید ۱۹ رخ داده است، پیچیده‌تر است.
سامبوما[1]	۲۰۲۱	کم‌توانی ذهنی در طول بیماری کووید ۱۹ در آفریقا	زندگی افراد با کم‌توانی در طول کووید ۱۹ در زمینه‌هایی مانند ارتباطات و یادگیری آنلاین عقب مانده است. تجهیزات حفاظت فردی به آنها داده نمی‌شود و اینها برخی از مواردی است که حقوق افراد با کم‌توانی را تضعیف می‌کند.
تورک و همکاران	۲۰۲۰	کم‌توانی ذهنی، ناتوانی رشدی و مرگ و میر در طول بیماری کووید ۱۹	اگرچه بیماری کووید-۱۹ برای همه افراد نگران‌کننده است، خطر بیشتری برای افراد با کم‌توانی‌ذهنی و ناتوانی رشدی به ویژه در سنین پایین‌تر ایجاد می‌کند.
کیم و همکاران	۲۰۲۱	نگرانی والدین درباره کودکان با کم-توانی ذهنی در طول همه گیری کووید ۱۹	نتایج نشان داد والدین نگران این بودند که کودکانشان از جدی بودن کووید-۱۹ آگاه نیستند در نتیجه بیشتر در معرض ابتلا به ویروس کووید-۱۹ هستند. این والدین چالش‌هایی مانند از دست دادن برنامه روزانه،

1. Samboma

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

			منزوی شدن، پسرفت در مهارت‌ها، بی‌حوصلگی، عدم فعالیت بدنی و افزایش مشکلات رفتاری کودکانشان را تجربه کردند.
ناواس و همکاران	۲۰۲۱	حمایت از افراد با کم‌توانی ذهنی و ناتوانی رشدی در طول همه گیری کووید از دیدگاه خودشان	اگرچه افراد با کم‌توانی ذهنی و ناتوانی رشدی در طول قرنطینه کمک‌های مورد نیاز خود را دریافت کرده‌اند، باید اطمینان حاصل شود که حمایت های مناسب بدون توجه به زمینه‌ای که در آن زندگی می‌کنند ارائه می‌شود.
کورتنای و پرارا[1]	۲۰۲۰	بیماری کووید ۱۹ و افراد با کم‌توانی ذهنی	افراد با کم‌توانی ذهنی در برابر اثرات جسمی، روانی و اجتماعی این بیماری همه‌گیر آسیب‌پذیر هستند. آسیب‌های شناختی می‌تواند درک اطلاعات مرتبط با کرونا را محدود کند. محدودیت در فعالیت‌های معمول باعث ایجاد استرس روانی، تشدید رفتارهای چالش‌برانگیز و افزایش استفاده از داروهای روان‌گردان شود.
جستی و همکاران	۲۰۲۰	تغییرات در دسترسی به خدمات آموزشی و بهداشتی برای افراد با کم-توانی ذهنی و ناتوانی رشدی در طول محدودیت‌های بیماری کووید ۱۹	نتایج این پژوهش نشان داد محدودیت‌های بیماری کووید ۱۹ دسترسی به خدمات برای افراد با کم‌توانی ذهنی و ناتوانی رشدی بسیار تحت تأثیر قرار داده است. اکثر خانواده‌ها حداقل برخی از خدمات آموزشی یا مراقبت های بهداشتی را از دست داده‌اند و افرادی که به ارائه‌دهندگان مراقبت‌های بهداشتی نیاز داشتند این کار را در درجه اول از طریق پزشکی از راه دور انجام دادند.
سیس[2] و همکاران	۲۰۲۱	اثر محدودیت‌های بیماری کووید ۱۹ بر فعالیت جسمانی و سلامت ذهنی کودکان و بزرگسالان جوان باکم‌توانی ذهنی وناتوانی‌های جسمی	نتایج نشان داد قرنطینه بر سطح فعالیت جسمانی و سلامت روانی کودکان و جوانان با کم‌توانی ذهنی تاثیر منفی دارد و باعث کاهش سطح فعالیت جسمانی و رفتار ضعیف‌تر می‌شود همچنین خلق و خو، تناسب اندام و رفتارهای اجتماعی و یادگیری را تحت تاثیر قرار می‌دهد.
مورفی[3] و همکاران	۲۰۲۱	تأثیر بیماری کووید۱۹ بر ارائه خدمات درمانی برای کودکان با کم‌توانی ذهنی	نتایج پژوهش نشان داد والدین رضایت پایینی از خدمات درمانی فرزندشان در طول همه‌گیری دارند.
رائوف	۲۰۲۱	چالش‌های نسخه نوشتن مرتبط با بیماری کووید ۱۹ در افراد با کم‌توانی ذهنی	قرنطینه مرتبط با بیماری کووید ۱۹ منجر به افزایش مداخلات دارویی و مشارکت تیم‌های چند رشته‌ای برای مدیریت سلامت روان و مشکلات رفتاری افراد با کم‌توانی ذهنی و اتیسم شده است.
رز[4] و همکاران	۲۰۲۰	تجربه خانواده‌های بریتانیایی در دوران بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ که دارای عضو با کم‌توانی ذهنی و ناتوانی رشدی هستند .	نتایج نشان داد بیماری کووید ۱۹ سلامت روان خانواده‌های افراد با کم‌توانی ذهنی را تحت تاثیر قرار می‌دهد و مقادیر قابل توجهی استرس را تجربه می‌کنند.
تامپسون[5] و همکاران	۲۰۲۰	توانبخشی از راه دور برای خانواده‌های کودکانی که در طول بیماری کووید۱۹ به مراقبت‌های بهداشتی ویژه نیاز دارند.	نتایج نشان داد متخصصان مراقبت‌های بهداشتی می‌توانند برای تداوم مراقبت و حمایت کافی از کودکان و خانواده‌های آنها به رویکردهای توانبخشی از راه دور اعتماد کنند. با اتخاذ و بهبود راه‌حل‌های توانبخشی از راه دور، می‌توانیم حداقل تا حدی خطر ناامیدی و تنهایی و همچنین احساسات اضطرابی و افسردگی مربوط به بیماری کووید را کاهش دهیم.
ابوزید[6]	۲۰۲۱	پیامدهای کرونا بر مادران کودکان با کم‌توانی ذهنی	همه‌گیری بیماری کووید ۱۹منجر به توقف توانبخشی کودکان با کم‌توانی ذهنی می‌شود. این کودکان پرخاشگرتر و خشن‌تر می‌شوند و تمامی این پیامدها باعث فشارهای روانی فراوان بر مادران این کودکان می‌شود.
باچنات و وجسیچوسکا	۲۰۲۰	آموزش آنلاین دانش آموزان با کم‌توانی ذهنی خفیف و اختلال طیف اوتیسم در طول همه‌گیری بیماری کووید ۱۹	نتایج این پژوهش نشان داد دسترسی و همچنین آماده‌سازی معلمان برای برگزاری کلاس‌های آنلاین تهدیدی برای کارایی و کیفیت کلاس‌های آموزشی از راه دور برای افراد با کم‌توانی ذهنی خفیف و اختلال طیف

1. Courtenay, K., & Perera, B.
2. Theis
3. Murphy
4. Rose
5. Thompson
6. Abuzaid

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

			اوتیسم است. همچنین تغییر در روال زندگی روزانه می‌تواند باعث اضطراب شود و این افراد اغلب عصبانیت و پرخاشگری نشان می دهند.
چادویک[1] و همکاران	۲۰۲۲	استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و مشارکت افراد با کم‌توانی ذهنی در طول همه‌گیری بیماری کووید ۱۹	نتایج این پژوهش نشان داد کمبود سواد رسانه‌ای همچنان مساله مهمی برای افراد با کم‌توانی ذهنی است. این افراد و مراقبان آنها کاهش و حذف خدمات و تنهایی را در طول همه‌گیری تجربه کردند. یکی از راه‌حل‌هایی که اغلب مورد استفاده قرار می‌گرفت، ویدئو کنفرانس بود. با این وجود حمایت دولتی، آموزش رسانه‌ای، خلاقیت و حل مسئله مورد نیاز است تا حق افراد دارای کم‌توانی ذهنی برای استفاده از این امکانات حفظ شود.
امبریگتز[2] و همکاران	۲۰۲۰	تجربیات افراد با کم‌توانی ذهنی خفیف در طول دوره قرنطینه بیماری کووید ۱۹	نتایج نشان داد افراد با کم‌توانی ذهنی خفیف ارتباطات اجتماعی خود را از دست دادند، زندگی روزمره‌شان تغییر کرده و خانه‌نشین شده‌اند و در درک اقدامات پیشگیرانه مشکل دارند.
گلیسون و همکاران	۲۰۲۱	تأثیر مخرب بیماری کووید ۱۹ بر افراد با کم‌توانی ذهنی	نتایج نشان داد کم‌توانی ذهنی قوی‌ترین عامل خطر مستقل برای ابتلای به بیماری کووید-۱۹ و قوی‌ترین عامل خطر مستقل مرگ و میر ناشی از بیماری کووید-۱۹ بود. بیماران با کم‌توانی ذهنی و مراقبین آنها باید در اولویت خدمات واکسیناسیون و مراقبت‌های بهداشتی قرار گیرند.
روگرز[3] و همکاران	۲۰۲۱	تجربیات مادران کودکان و نوجوانان کم‌توان ذهنی در دوره قرنطینه بیماری کووید۱۹	نتایج نشان داد مادران استرس زیادی را تجربه کردند. با این حال، بعضی از مادران نیز تأثیرات مثبت قرنطینه را نیز بیان کردند.
همتی‌علمدارلو و همکاران	۱۴۰۱	پیشگیری و مراقبت از افراد با کم-توانی در زمان شیوع ویروس کرونا	موانع دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی و مشکلات مراقبت از راه دور، محدودیت در ارائه مداخلات درمانی و آموزشی، نداشتن زیرساخت‌های فناوری و اینترنت از جمله مشکلاتی هستند که ارائه خدمات مراقبتی و حمایتی از این افراد را در این شرایط بحرانی با مشکل مواجه کرده است . بنابراین، لازم است طلاعات برای کمک به این افراد گسترش یابد و با توجه به بیماری‌های زمینه ای که دارند ممکن است روش‌های مراقبت متفاوتی با جمعیت عادی مورد نیاز باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر مطالعه مروری نظام‌مندِ پیامدهای بیماری کووید ۱۹ بر افراد با کم‌توانی ذهنی و خانواده آن‌ها بود. نتایج این پژوهش نشان داد که افراد با کم‌توانی ذهنی نسبت به جمعیت عادی در طول همه‌گیری کووید ۱۹ آسیب‌پذیرتر هستند. بنابراین شیوع بیماری کووید ۱۹می‌تواند با پیامدهای زیادی برای افراد با کم‌توانی و خانواده‌های آنها همراه باشد. نتایج این پژوهش همسو با یافته‌های پژوهش‌های گلیسون و همکاران(۲۰۲۱) و بونو و همکاران (۲۰۲۱) است که در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که آسیب‌پذیری افراد با کم‌توانی ذهنی نسبت به جمعیت عمومی در طول همه‌گیری کووید ۱۹ بیشتر است. همچنین مدیریت مشکلات روزانه این افراد در شرایط حاد و اورژانسی که به دلیل شیوع بیماری کووید ۱۹ رخ داده است، پیچیده‌تر شده است. همچنین نتایج این پژوهش نشان داد افراد با کم توانی ذهنی در در درک اقدامات پیشگیرانه، رعایت بهداشت فردی و فاصله گذاری اجتماعی مشکل دارند. نتایج این پژوهش با یافته‌های مونیر و همکاران(۲۰۲۱)، جستی و همکاران (۲۰۲۰)، مورفی و همکاران (۲۰۲۱)، امریگتز و همکاران (۲۰۲۰)، چادویک و همکاران (۲۰۲۲)، همتی علمدارلو (۱۴۰۱) همسو است. در تبیین این نتایج می توان گفت توانایی شناختی پایین افراد با کم‌توانی ذهنی مانع از پایبندی آن‌ها به اقدامات بهداشت عمومی مانند شستن دست یا فاصله جسمی از دیگران برای کاهش شیوع می‌شود. بنابراین در

1. Chadwick
2. Embregts
3. Rogers

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

هنگام همه‌گیری، افراد با کم‌توانی ذهنی در مراقبت از خود مشکل دارند و برای در امان ماندن از عفونت‌ها به دیگران متکی هستند (کورتنای و پرارا، ۲۰۲۰).

همچنین نتایج دیگر این پژوهش نشان داد همه گیری بیماری کووید ۱۹ باعث تعطیلی مدارس، موسسات آموزشی، حذف/محدودیت و تغییر در ارایه خدمات آموزشی و خدمات توانبخشی شده است. نتایج این پژوهش با یافته‌های مونیر و همکاران(۲۰۲۱)، جستی و همکاران (۲۰۲۰)، رز و همکاران (۲۰۲۰)، باچنات و وجیسچوسکا (۲۰۲۰)، ابوزید (۲۰۲۱) و همتی‌علمدارلو (۱۴۰۱)همسو است. بیماری کووید ۱۹ دنیای کودکان از جمله نحوه عملکرد در مدرسه را تغییر داده است. زیرا آموزش به صورت آموزش از راه دور تبدیل شده است. تغییرات در مشاوره با متخصصان و مراقبان از طریق تلفن یا ارتباط ویدیویی ممکن است برای افراد با کم توانی ذهنی چالش‌برانگیز باشد (ترومنس و همکاران، ۲۰۲۰). بنابراین تغییر روش آموزش و فاصله اجتماعی یک چالش بزرگ برای کودکان و نوجوانان است، به ویژه برای افراد باکم توانی ذهنی که درک چنین تغییراتی برای آنها دشوار است. آموزش از راه دور مدارس، برای دانش آموزان و همچنین والدین و معلمان وضعیت کاملاً جدیدی است. زیرا آنها نیاز به روش ویژه‌ای برای برطرف کردن نیازهای آموزشی خود دارند. این بدان معنی است که به دلیل سطح عملکرد متفاوت آموزش باید متناسب با توانایی‌ها و نیازهای آنها باشد. این افراد در استدلال و مفاهیم انتزاعی، تجزیه و تحلیل و تعمیم محدودیت دارند. بنابراین آموزش این افراد باید به صورت محسوس باشد (باچنات و وجسیچوسکا، ۲۰۲۰). همچنین کودکان دارای کم توانی ذهنی به پرسنل بسیار ماهر نیاز دارند. با این حال، بسیاری از کشورها مددکاران اجتماعی در موقعیتی نیستند که بتوانند به کودکان آموزش دهند و کمبود معلم با مهارت‌های خاص وجود دارد. علاوه بر این، محدودیت‌های اعمال شده مانع دسترسی به طیف وسیعی از امکانات ورزشی (سیس و همکاران، ۲۰۲۱) خدمات فیزیوتراپی[1]، کاردرمانی[2]، خدمات روانشناختی[3] و گفتاردرمانی[4] برای این افراد می‌شود. افراد با کم‌توان ممکن است نیاز به انطباق و سازگاری یا محتوای اصلاح شده برای سازگاری شناختی و ارتباطی داشته باشند و کمبود دسترسی به این خدمات می‌تواند منجر به آسیب‌پذیری بیشتر این افراد شود (مورفی و همکاران، ۲۰۲۱).

یافته‌های دیگر این پژوهش نشان داد که افراد با کم توانی ذهنی و خانواده آن‌ها در دوران شیوع کووید ۱۹ با مشکلات روانشناختی، استرس و اضطراب، استفاده از داروهای روان گردان، مشکلات رفتاری- ارتباطی، تغییر در روال زندگی روزمره و کاهش فعالیت‌های جسمانی مواجه شده‌اند. نتایج این پژوهش با یافته‌های کیم و همکاران (۲۰۲۱)، کورتنای و پرارا (۲۰۲۰)، رز و همکاران (۲۰۲۰)، ابوزید (۲۰۲۱)، امریگتز و همکاران (۲۰۲۰)، روگرز و همکاران (۲۰۲۱)، رائوف (۲۰۲۱)، سیس و همکاران (۲۰۲۱) و سابوما (۲۰۲۱) همسو است. در تبین این نتایج می‌توان گفت قرنطینه بر سطح فعالیت جسمانی و سلامت روانی افراد دارای کم‌توانی ذهنی تاثیر منفی دارد و باعث کاهش سطح فعالیت جسمانی و رفتاری می‌شود (سیس و همکاران،۲۰۲۱). افراد با کم‌توانی در طول دوره قرنطینه بیماری کووید ۱۹ ارتباطات اجتماعی خود را از دست می‌دهند، زندگی روزمره‌شان تغییر کرده است و خانه نشین می‌شوند و در درک اقدامات پیشگیرانه نیز مشکل دارند (امبریگتز و همکارانش، ۲۰۲۰). برخی از افراد با کم‌توانی ذهنی ممکن است در طول بیماری کووید ۱۹ تغییری را در محل اقامت خود تجربه کنند و ممکن است با هدف کاهش احتمال عفونت از یک مرکز مراقبتی شلوغ‌تر به خانه و خانواده منتقل شود. این امر ممکن است پیامدهای نامطلوب ناخواسته‌ای ناشی از خروج از روال عادی زندگی برای افراد با کم‌توانی ذهنی و همچنین عدم تجربه خانواده در مراقبت از آنها برای مدت طولانی داشته باشد (ترومنس و همکاران، ۲۰۲۰). در دوران شیوع بیماری کووید ۱۹ والدین کودکان با کم‌توانی ذهنی و رشدی موظفند عملکردهای متنوعی مانند وظایف گفتاردرمان، مربی مهارت‌های اجتماعی، مربی ویژه و درمانگر رفتاری را برای کودکان خود اجرا کنند. زیرا افراد با کم‌توانی ذهنی و رشدی به پشتیبانی و خدمات فشرده نیاز دارند و پشتیبانی و خدمات فشرده به وظیفه انحصاری والدین تبدیل می‌شود و در نهایت میزان استرس والدین تشدید می‌شود (مونیر و همکاران، ۲۰۲۱). درک اوضاع اجتماعی توسط افراد با کم‌توانی ذهنی محدود است. تغییر در برنامه روزمره می‌تواند باعث اضطراب فزاینده‌ای در این افراد شود. رسانه‌های جمعی پیام‌های غیر قابل درک برای کودکان و نوجوانان را تکرار می‌کنند، که باعث ایجاد اضطراب در خانواده‌های آنها می‌شود. همچنین ساعات زیادی از روز، در خانه ماندن با یک کودک کم‌توان می‌تواند محیط متشنجی را در بین اعضای خانواده ایجاد کند. مراقبت طولانی مدت بدون امکان تماس با متخصصان و معلمان وضعیت روحی و جسمی والدین را تضعیف می‌کند که می تواند منجر به درگیری بیشتر بین اعضای خانواده شود و همچنین بر وضعیت روانی کودک معلول تأثیر منفی بگذارد (باچنات و وجسیچوسکا، ۲۰۲۰). افراد با کم‌توانی ذهنی یک جمعیت

1. physical therapy
2. occupational therapy
3. psychological services
4. speech-language therapiesv

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

آسیب‌پذیر هستند که در پژوهش‌ها و اقدامات مداخله‌ای مورد توجه کافی قرار نمی‌گیرند (تورک و همکاران، ۲۰۲۰) مهم است که افراد با کم‌توانی ذهنی و مراقبان آنها نادیده گرفته نشوند تا اطمینان حاصل شود که آنها در مواجهه با چنین اتفاقاتی در آینده قدرت دارند (کورتنای و پرارا، ۲۰۲۰).

به دست آوردن بینشی از روش‌های سازگاری روانشناختی خانواده‌ها با سبک زندگی جدید نیز مهم است. اگرچه طیف وسیعی از عوامل روان‌شناختی برای بررسی وجود دارد، اما یکی از زمینه‌های مهم که مرتبط با استرس شناخته شده بود، استفاده از راهبردهای مقابله‌ای[1] است. کسب بینش[2] در مورد نحوه مقابله موثر افراد در رابطه با تأمین نیازهای خانواده‌ها مهم است(رز و همکاران، ۲۰۲۰). همچنین برای بهبودی بهزیستی عاطفی و هیجانی والدین می‌توان از حمایت‌های اجتماعی (ابوزید، ۲۰۲۱) مانند استراحت و فرجه[3]، مشاوره تخصصی از راه دور و اطمینان از دسترسی آسان کودکان به آموزش متناسب با نیازهایشان استفاده کرد و افرادی که از کودکان کم‌توان ذهنی و خانواده‌های آنها حمایت می‌کنند را از طریق رسانه‌های ملی و محلی تشویق کرد. آموزش جامعه با هدف انگ‌زدایی[4] نیز می‌تواند سودمند باشد .صدای کودکان با کم‌توانی ذهنی و خانواده‌های آنها باید به طور مداوم در حین شیوع بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ شنیده شود تا با به جای نادیده گرفته شدن نسبت به نیازهای آنها حساس‌تر شویم (روگرز و همکاران، ۲۰۲۱). به طور کلی در دوران شیوع بیماری کووید ۱۹ دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی و مشکلات مراقبت از راه دور، محدودیت در ارائه مداخلات درمانی و آموزشی، نداشتن زیرساخت-های فناوری و اینترنت از جمله مشکلاتی هستند که ارائه خدمات مراقبتی و حمایتی از این افراد را در این شرایط بحرانی با مشکل مواجه کرده است. بنابراین، لازم است برای کمک به این افراد، اطلاعات گسترش یابد و با توجه به بیماری‌های زمینه‌ای که دارند ممکن است روش‌های مراقبت متفاوتی با جمعیت عادی داشته باشند(همتی‌علمدارلو و همکاران، ۱۴۰۱). پژوهش حاضر مانند بسیاری از پژوهش‌ها با محدودیت‌هایی همراه بود که از جمله می‌توان به محدودیت در دسترسی به فایل کامل برخی مقالات که منجر به عدم ورود مقالات به روند بررسی شد. با توجه به اینکه این پژوهش به بررسی پیامدهای کووید ۱۹ بر افراد کم‌توانی ذهنی و خانواده‌های آنها می‌پردازد پیشنهاد می‌شود در جهت بهبود و کاهش مشکلات ناشی از این بیماری مداخلات موثر و راهبردهای عملی مورد استفاده قرار گیرد و با توجه به بیماری‌های زمینه‌ای این افراد اطلاعات و روش‌های خودمراقبتی توسط متخصصان گسترش یابد. همچنین به علاقه‌مندان پیشنهاد می‌شود پیامدهای این بیماری را در مورد سایر اختلال‌ها و خانواده‌های آنها نیز مورد بررسی قرار دهند.

منابع

شهیاد، ش.، و محمدی، م، ت. (۱۴۰۰). آثار روان‌شناختی گسترش بیماری کووید-۱۹ بر وضعیت سلامت روان افراد جامعه: مطالعه مروری. *مجله طب‌نظامی، ۲۳ (۳)، ۱۸۴-۱۹۲*. https://militarymedj.ir/article-1-2479-fa.html

همتی علمدارلو، ق، مولایی آرپناهی، ع و میرغفاری س. (۱۴۰۱). پیشگیری و مراقبت از افراد با ناتوانی در زمان شیوع ویروس کرونا. *تعلیم و تربیت استثنایی، ۱۶۶(۶)*، ۸۳-۸۹. http://exceptionaleducation.ir/browse.php?a_id=2339&sid=1&slc_lang=fa

Abuzaid, S. M. (2021). Consequences of Coronavirus as a Predictor of Emotional Security among Mothers of Children with Intellectual Disabilities. *Journal of Intellectual Disability-Diagnosis and Treatment*, *9*(4), 390-396. https://www.academia.edu/67792758

Bailey, T., Hastings, R. P., & Totsika, V. (2021). COVID-19 impact on psychological outcomes of parents, siblings and children with intellectual disability: longitudinal before and during lockdown design. *Journal of Intellectual Disability Research*, *65*(5), 397-404. DOI: 10.1111/jir.12818

Buchnat, M., & Wojciechowska, A. (2020). Online education of students with mild intellectual disability and autism spectrum disorder during the COVID-19 pandemic. *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej*, (29), 149-171. https://doi.org/10.14746/ikps.2020.29.07

Buono, S., Zingale, M., Città, S., Mongelli, V., Trubia, G., Mascali, G., ... & Greco, D. (2021). Clinical management of individuals with Intellectual Disability: The outbreak of Covid-19 pandemic as experienced in a clinical and research center Research in Developmental Disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, *110*, 103856. doi: 10.1016/j.ridd.2021.103856

Chadwick, D., Ågren, K. A., Caton, S., Chiner, E., Danker, J., Gómez-Puerta, M., ... & Wallén, E. F. (2022). Digital inclusion and participation of people with intellectual disabilities during COVID-19: A rapid review and international

1 . coping strategies

2 . insight

3. respite

4. de-stigmatisation

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

bricolage. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. . 2022;1–15. https://doi.org/10.1111/jppi.12410

Courtenay, K., & Perera, B. (2020). COVID-19 and people with intellectual disability: impacts of a pandemic. *Irish Journal of Psychological Medicine*, *37*(3), 231-236. DOI: 10.1017/ipm.2020.45

Embregts, P. J., van den Bogaard, K. J., Frielink, N., Voermans, M. A., Thalen, M., & Jahoda, A. (2020). A thematic analysis into the experiences of people with a mild intellectual disability during the COVID-19 lockdown period. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-5. https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1827214

Gleason, J., Ross, W., Fossi, A., Blonsky, H., Tobias, J., & Stephens, M. (2021). The devastating impact of Covid-19 on individuals with intellectual disabilities in the United States. *NEJM Catalyst Innovations in Care Delivery*, *2*(2). https://catalyst.nejm.org/doi/full/10.1056/CAT.21.0051
https://doi.org/10.17583/rimcis.2021.7546

Jeste, S., Hyde, C., Distefano, C., Halladay, A., Ray, S., Porath, M., ... & Thurm, A. (2020). Changes in access to educational and healthcare services for individuals with intellectual and developmental disabilities during COVID-19 restrictions. *Journal of Intellectual Disability Research*, *64*(11), 825-833.**https://doi.org/10.1111/jir.12776**

Kim, M. A., Yi, J., Jung, S. M., Hwang, S., & Sung, J. (2021). A qualitative study on parents' concerns about adult children with intellectual disabilities amid the COVID-19 pandemic in South Korea. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 34(4): 1145–1155. DOI: 10.1111/jar.12875

Munir, M. M., Rubaca, U., Munir, M. H., & Munir, B. (2021). An Analysis of Families Experiences with Young Children with Intellectual and Developmental Disabilities (IDDs) during COVID-19 Lockdown in Pakistan. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, *10*(1), 81-103. https://doi.org/10.17583/rimcis.2021.7546

Murphy, A., Pinkerton, L. M., Bruckner, E., & Risser, H. J. (2021). The Impact of the Novel Coronavirus Disease 2019 on Therapy Service Delivery for Children with Disabilities. *The Journal of pediatrics*, *231*, 168-177. DOI: 10.1016/j.jpeds.2020.12.060

Navas, P., Amor, A. M., Crespo, M., Wolowiec, Z., & Verdugo, M. Á. (2021). Supports for people with intellectual and developmental disabilities during the COVID-19 pandemic from their own perspective. *Research in Developmental Disabilities*, *108*, 103813. doi: 10.1016/j.ridd.2020.103813

Rauf, B., Sheikh, H., Majid, H., Roy, A., & Pathania, R. (2021). COVID-19-related prescribing challenge in intellectual disability. *BJPsych open*, *7*(2), e66, 1–5. doi: 10.1192/bjo.2021.26

Rogers, G., Perez-Olivas, G., Stenfert Kroese, B., Patel, V., Murphy, G., Rose, J., ... & Willner, P. (2021). The experiences of mothers of children and young people with intellectual disabilities during the first COVID-19 lockdown period. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. 34:1421–1430doi: 10.1111/jar.12884

Rose, J., Willner, P., Cooper, V., Langdon, P. E., Murphy, G. H., & Stenfert Kroese, B. (2020). The effect on and experience of families with a member who has intellectual and developmental disabilities of the COVID-19 pandemic in the UK: Developing an investigation. *International Journal of Developmental Disabilities*,68, 2,234-236 .https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1764257

Samboma, T. A. (2021). Leaving no one behind: Intellectual disability during COVID-19 in Africa. *International Social Work*, *64*(2), 265-269. https://doi.org/10.1177/0020872820967413

Scheffers, F., Moonen, X., & van Vugt, E. (2021). Assessing the quality of support and discovering sources of resilience during COVID-19 measures in people with intellectual disabilities by professional carers. *Research in developmental disabilities*, *111*, 103889. https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103889

Theis, N., Campbell, N., De Leeuw, J., Owen, M., & Schenke, K. C. (2021). The effects of COVID-19 restrictions on physical activity and mental health of children and young adults with physical and/or intellectual disabilities. *Disability and health journal*, 101064. DOI: 10.1016/j.dhjo.2021.101064

Thompson, J. R., & Nygren, M. A. (2020). COVID-19 and the field of intellectual and developmental disabilities: Where have we been? Where are we? Where do we go?. *Intellectual and developmental disabilities*, *58*(4), 257-261.DOI: 10.1352/1934-9556-58.4.257

Tromans, S., Kinney, M., Chester, V., Alexander, R., Roy, A., Sander, J. W., ... & Shankar, R. (2020). Priority concerns for people with intellectual and developmental disabilities during the COVID-19 pandemic. *BJPsych Open,29,6 (6):e 128.* DOI: 10.1192/bjo.2020.122

Turk, M. A., Landes, S. D., Formica, M. K., & Goss, K. D. (2020). Intellectual and developmental disability and COVID-19 case-fatality trends: TriNetX analysis. *Disability and Health Journal*, *13*(3), 100942. https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2020.100942

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.13.0]